

Classification of Ilam provinces cities based on cultural development indicators

Majid Goodarzi

Associate Professor of Geography and Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. (author), m.goodarzi@scu.ac.ir

Saeed Maleki

Full Professor of Geography and Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran, m.maleki@scu.ac.ir

Afsaneh Alibakhshi

Masters student of Geography and Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran, afsaneh.alibakhshi@gmail.com

Abstract

Reduction of inequality in using a society's resources, achievements, and facilities is one of the main fundamental criteria of development. For the effect of culture on development, creating many assets such as cultural skills and products can be mentioned that have a great effect on promoting the welfare of society. The purpose of this study, which is theoretical, practical, and descriptive-analytical in terms of purpose, is to investigate the cultural development profile by evaluating 10 indices in Ilam province based on the statistics of 2016 and in line with the main purpose of this research. Theoretical data of the research were collected by library method and after extraction of indices; weights of each index were obtained from TOPSIS model. Then the weights from the Shannon entropy and the TOPSIS model were applied to the distance maps and interpolated using the Kriging lateral program. Finally the final outputs were extracted using Fuzzy overly and 0.5 gamma spatial analyses. The results of TOPSIS model show that the highest rank of cultural development indices in the study area belongs to Ilam city with average of 0.999 and the lowest rank is Badrad city with average of

۰۰۶۰. Findings show that Ilam and Abadan cities are relatively deprived in terms of cultural development, developing, Chardawal and valley cities, Dehloran and Ivan in moderate condition, Malekshahi and Mehran relatively deprived and Sirvan and Badarah.

Keywords: Classification, Cultural Development, Interpolation models, Ilam provinces.

سطح‌بندی شهرستان‌های استان ایلام بر اساس شاخص‌های توسعه فرهنگی

مجید گودرزی

دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. (نوسنده مسئول) m.goodarzi@scu.ac.ir

سعید ملکی

استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران
m.maleki@scu.ac.ir

افسانه علی بخشی

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران
afsanee.alibakhshi@gmail.com

چکیده

کاهش نابرابری در بهره‌مندی از منابع، دستاوردها و امکانات جامعه، یکی از مهم‌ترین معیارهای اساسی توسعه به شمار می‌رود. درباره‌ی اثر فرهنگ بر توسعه می‌توان به ایجاد دارایی‌های زیادی از قبیل مهارت‌ها و محصولات فرهنگی اشاره کرد که در ارتقای رفاه جامعه اثر به‌سزایی دارد. در پژوهش حاضر که به لحاظ هدف، کاربردی - نظری و به لحاظ روش، توصیفی- تحلیلی است، سعی شده نمای توسعه فرهنگی با ارزیابی ۱۰ شاخص در شهرستان‌های استان ایلام بر مبنای آمار سال ۱۳۹۵ و در راستای هدف اصلی این پژوهش بررسی شود. داده‌های نظری پژوهش به روش اسنادی جمع‌آوری و پس از استخراج شاخص‌ها، اوزان هر شاخص از مدل TOPSIS به دست آمد. سپس اوزان حاصل از آنتروپی شانون و مدل تاپسیس در نقشه‌های فواصل، اعمال و با بهره‌گیری از برنامه جانبی Kriging، درون‌یابی شد. در نهایت خروجی نهایی با ابزار Fuzzy overly و گامای ۰/۹ استخراج تحلیل مکانی انجام گردیدند. یافته‌ها پژوهش نشان می‌دهد که شهرستان‌های ایلام و آبدانان از لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی، در حال توسعه، چرداول و دره شهر نسبتاً در حال توسعه، دهلران و ایوان در وضعیت متوسط، ملکشاهی و مهران نسبتاً محروم و سیروان و بدره محروم می‌باشند.

کلیدواژه‌ها: سطح‌بندی، توسعه فرهنگی، مدل‌های درون‌یابی، شهرستان‌های ایلام.
تاریخ دریافت: ۰۰/۱۲/۱۴ تاریخ بازبینی: ۰۱/۰۱/۲۳ تاریخ پذیرش: ۰۱/۰۲/۲۷
فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، سال ۱۱، شماره ۲، پیاپی ۴۳، تابستان ۱۴۰۱،
صص ۳۷۷-۴۰۴

۱- مقدمه و بیان مسئله

امروزه مقوله‌ی توسعه دغدغه‌ی بسیاری از کشورهاست؛ لیکن برای توسعه، تعریفی که توافق عمومی در مورد آن وجود داشته باشد، ارائه نشده است. اصولاً توسعه به منزله تغییر بنیادی در متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در هر جامعه محسوب می‌شود و تحقق آن مستلزم ایجاد هماهنگی میان ابعاد گوناگون آن است (تقوایی و صبوری، ۱۳۹۱: ۵۴)؛ بنابراین توسعه، یک جریان چندبعدی است و زیر بخش‌های متعددی چون اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و... دارد که شاخص‌هایی برای اندازه‌گیری هر کدام به وجود آمده است (۳۳۸: ۲۰۱۸، Dayaratne). یکی از ارکان توسعه، جامعیت و یکپارچگی آن در رفع عدم تعادل‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درون منطقه‌ای است (۲۴: ۲۰۱۸، Zhou et al.). توجه به رهیافت تعادل و توازن منطقه‌ای، کاهش ناهمگونی و نابرابری‌های منطقه‌ای و بخشی، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی منطقه‌ای برای توزیع هدف‌هایی که برحسب ویژگی‌های ساختاری، امکانات و محدودیت‌های هر منطقه تغییر می‌کنند، مستلزم مطالعه و شناخت اهمیت خصوصیات هر منطقه با توجه به جایگاه آن در کل سیستم منطقه‌ای است (Kankala, ۲۰۱۱: ۶). لازم به ذکر است که بسیاری از مقامات محلی در سراسر جهان در حال حاضر شروع به توسعه بلندمدت برای هر منطقه کرده‌اند (۲۰۱۸: Jacobone et al., ۶۸).

فرهنگ، پایه رفتارهای انسانی به شمار می‌رود و بخش قابل توجهی از رفتارهای اقتصادی نیز بر این بنیان استوار است (صفایی پور و شنبه پور مادوان، ۱۳۹۵: ۸). توسعه اقتصادی که مستلزم انجام رفتارهای خاص و ویژه در زمینه‌های مختلف زندگی انسانی است، به فرهنگ و باورهای فرهنگی وابستگی بسیار زیادی دارد (Landis, ۲۰۱۷: ۲). از اینجاست که در تمثیل درخت توسعه اقتصادی، ریشه این درخت همان باورهای فرهنگی است. اندیشه توسعه فرهنگی به عنوان موضوع سیاست ملی، به‌ویژه در چارچوب نظام سازمان ملل، از حدود سال ۱۹۵۰ قوت گرفته و رواج یافت. طی دهه ۱۹۵۰-۱۹۶۰ که به دهساله اول توسعه شهرت یافته است، تحول پر معنایی روی داد و مفهوم توسعه، گسترش، تنوع و عمق یافت. در دهه ۱۹۷۰-۱۹۶۰ در کشورهای اروپایی مفاهیم و اصطلاحات جدیدی در عرصه فرهنگ وضع و به تدریج مرسوم شد که از مهم‌ترین آن‌ها «توسعه فرهنگی و سیاست فرهنگی» است (صفایی پور و شنبه پور مادوان، ۱۳۹۵: ۸). فرهنگ منبعی برای پایداری اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی به شمار می‌رود (Kankala, ۲۰۱۱: ۶).

وجود نابرابری‌های ناحیه‌ای در ایران سبب شده که شکاف توسعه بین نواحی توسعه یافته و محروم روزبه‌روز بیشتر شود و عدالت اقتصادی و اجتماعی مفهوم خود را از دست بدهد. توسعه و زیرساخت‌های آن در اثر برنامه‌ریزی‌های نامطلوب ملی و متمرکز گذشته تفاوت شدیدی را در روند توسعه در مناطق مختلف کشور آشکار ساخته است. اگرچه کاهش تدریجی نابرابری منطقه‌ای یکی از سیاست‌های برنامه‌های عمرانی کشور می‌باشد، ولی عدم موفقیت در این امر به عدم توجه به این مسئله که برای مبارزه با هر مشکلی شناخت آن امری ضروری است، برمی‌گردد (زارع و زندی لک، ۱۳۹۰: ۹۸). استان ایلام از آن جهت به عنوان قلمرو پژوهش حاضر برگزیده شده است؛ که بر اساس آمار و اطلاعات موجود در حوزه‌های مختلف مؤثر بر توسعه فرهنگی، فاصله قابل ملاحظه‌ای را با استانداردهای ملی و جهانی دارد و به عنوان یکی از استان‌های محروم ایران به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه است. از یک طرف میزان افزایش جمعیت در طی دهه‌های اخیر سبب شده است که این استان از سرانه شاخص‌های فرهنگی کمتری برخوردار باشد، از طرف دیگر عدالت فضایی در برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی باید با شناخت موقعیت و چگونگی توزیع جغرافیایی جمعیت در سطح شهرستان‌های استان ایلام صورت پذیرد. از این رو درک و شناخت بهتر از میزان توسعه‌یافتگی فرهنگی شهرستان‌های استان

ایلام نسبت به همدیگر موجب شناخت نقاط قوت و ضعف، توان‌ها، کمبودها و درنهایت موجب توفیق در برنامه‌ریزی منطقه‌ای می‌شود.

۱-۱- هدف تحقیق

پژوهش حاضر باهدف سطح‌بندی شهرستان‌های استان ایلام بر اساس شاخص‌های توسعه فرهنگی تدوین شده است.

۱-۲- سوال‌های تحقیق

پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این سؤال است که وضعیت پراکنش شاخص‌های توسعه فرهنگی در شهرستان‌های استان ایلام چگونه است؟ و برخورداری شهرستان‌های این استان از شاخص‌های توسعه فرهنگی به چه میزان است؟

۱-۳- پیشینه تحقیق

بحث درباره فرهنگ از دیرباز در جهان سابقه داشته ولی بررسی آن با دیدگاه‌های جدید در این اواخر رواج یافته است. تاکنون در زمینه‌ی نابرابری‌های منطقه‌ای و شناسایی مناطق عقب‌مانده و رتبه‌بندی و سطح‌بندی در سطوح مختلف جغرافیایی مطالعات متعددی با نگرش‌های مختلف انجام گرفته که در ادامه به نتایج برخی از این تحقیقات اشاره خواهد شد. سازمان ملل متحد (۱۹۹۱) در گزارشی با استفاده از سه شاخص امید به زندگی، درصد باسوادی و درآمد سرانه، درجه‌ی توسعه‌یافتگی کشورها را بررسی کرد که بسیاری از کشورهای آفریقایی، آمریکای جنوبی، مرکزی و آسیایی از لحاظ توسعه‌ی انسانی در سطح پایینی قرار داشتند که لازمه‌ی پیشرفت آن کشورها را رشد اقتصادی بیان کردند. شارما^۱ (۲۰۰۴) در مناطق مختلف ایالت برهما پرتوای هند نشان داد که تفاوت در بهره‌وری نیروی انسانی، عامل اصلی بروز نابرابری‌های منطقه‌ای است. الحسن^۲ (۲۰۰۷) به بررسی نابرابری‌های منطقه‌ای در کشور غنا در دوره‌ی ۱۹۹۰-۲۰۰۰ پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان داد که رشد اقتصادی در دوره یادشده منجر به کاهش فقر عمومی در کشور شده، اما از آنجاکه این رشد عمدتاً ناشی از صادرات کشاورزی بوده، شکاف توسعه‌ی مناطق شمالی که توان رقابت در عرصه کشاورزی را نداشته‌اند، با مناطق جنوبی بیشتر شده

---

۱. Sharma

۲. Al- Hasan

است. والرو گیل^۳ و همکاران (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان «اولویت‌ها در فرآیند توسعه پایدار» با روش توصیفی و تحلیلی تلاش می‌کنند با شناسایی اقدامات مناسب بر اساس رفتار شهروندان بپردازند. بر اساس نتایج این پژوهش، ۳۶ فعالیت مهم در توسعه شناسایی شده و بهترین شیوه‌های موجود در سراسر اروپا ارائه شده است. ژانگ زو^۴ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان الهام‌بخش توسعه فرهنگی ژجیانگ: بررسی مسیر محلی برای حکومت فرهنگی با روش توصیفی تحلیلی به این نتیجه رسیدند که پشتیبانی حکومت برای تحقق رؤیای چینی به‌عنوان روند پیشرفت توسعه فرهنگ آینده چین به تدریج شکل می‌گیرد.

سرخ کمال و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «سطح‌بندی شهرستان‌های استان خراسان رضوی از لحاظ مؤلفه‌های توسعه‌یافتگی فرهنگی»، ۹ شاخص فرهنگی را در سطح شهرستان‌های استان خراسان رضوی سطح‌بندی کردند و به این نتیجه رسیدند که شهرستان گناباد، رتبه اول و شهرستان‌های درگز و بردسکن به ترتیب رتبه‌های دوم و سوم را کسب کرده‌اند. مشکینی و قاسمی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «سطح‌بندی شهرستان‌های استان زنجان بر اساس شاخص‌های توسعه فرهنگی با استفاده از مدل تاپسیس»، ۱۰ شاخص فرهنگی را در سطح شهرستان‌های استان زنجان سطح‌بندی کردند و به این نتیجه رسیدند که شهرستان‌های زنجان و ماه‌نشان از بالاترین رتبه و شهرستان‌های خدابنده و ایجرود با اختلاف زیادی نسبت به دیگر شهرستان‌های استان از کمترین رتبه از نظر شاخص‌های فرهنگی بر اساس مدل تاپسیس برخوردارند. محمد منان و رئیسی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «جستاری در توسعه‌یافتگی نواحی شهر شیراز با استفاده از روش‌های تحلیل عاملی و تاکسونومی عددی»، وضعیت توزیع امکانات در نواحی شهر شیراز را بررسی کردند و نشان دادند که بافت تاریخی- فرهنگی، حاشیه جنوب، شرق و شمال شرقی شیراز، دارای سطح پایینی از توسعه‌یافتگی هستند و بین نواحی مختلف شیراز اختلاف زیادی به لحاظ توسعه‌یافتگی وجود دارد. صفایی پور و شنبه پور مادوان (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «سطح‌بندی شهرستان‌های استان خوزستان بر اساس شاخص‌های توسعه فرهنگی با استفاده از روش تحلیل روابط خاکستری»، ۲۴ شهرستان استان خوزستان را با روش توصیفی- تحلیلی و مدل تحلیل روابط خاکستری سطح‌بندی کردند و نتایج نشان داد که بین شهرستان‌های استان خوزستان، از نظر بهره‌مندی از

۳. Valero-Gil

۴ - Zhang X., Zu C.

فضاها و امکانات فرهنگی تفاوت چشم‌گیری وجود دارد؛ به‌گونه‌ای که شهرستان‌های اهواز، بهبهان و دزفول بالاترین رتبه و اندیکا، لالی و هفتکل پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. بیگدلو (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه انسجام اجتماعی و توسعه انسانی پایدار در مناطق محروم (مورد مطالعه: شهرهای خاش، سراوان و سرباز استان سیستان و بلوچستان)»، به بررسی ارتباط انسجام اجتماعی در شهرهای خاش، سراوان و سرباز با توسعه انسانی پایدار در این شهرها می‌پردازد. تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه با استفاده از آزمون آماری اسپیرمن حاکی است که با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان ادعا نمود رابطه بین انسجام اجتماعی و توسعه پایدار انسانی در این سه شهر استان سیستان و بلوچستان معنادار است و شدت رابطه ۰/۶۰۵ با جهت رابطه مثبت نشان‌دهنده این است که رابطه قوی بین دو متغیر برقرار است و می‌توان با تقویت انسجام اجتماعی، توسعه انسانی پایدار را ارتقاء داد.

از نقاط اشتراک تحقیق با تحقیقات گذشته توجه به نقش شاخص‌های فرهنگی توسعه‌یافتگی مناطق است؛ اما در مقام مقایسه، تفاوت اساسی بین مطالعات قبلی در خصوص توسعه‌یافتگی فرهنگی مشاهده می‌شود. در واقع نوآوری این تحقیق نسبت به تحقیقات قبلی در این است که برای ترسیم پهنه‌های توسعه‌یافتگی از توانایی‌های نرم‌افزار GIS استفاده گردید و با بهره‌گیری از مدل تاپسیس، شاخص‌های مختلف را مقیاس‌سازی و ارائه می‌دهد. به همین دلیل علاوه بر ارزش محتوایی که به لحاظ روش‌شناسی دارد، محدوده مکانی متفاوت است و از این لحاظ تازگی دارد.

۲- مبانی نظری

توسعه از نظر لغوی به معنی فراخی و وسعت است و در فرهنگ وبستر^۵ به فرآیند رشد، افتراق و تطور طبیعی یک نظام طی تحولاتی متوالی از حالتی ناقص به وضعیتی کامل‌تر تعریف شده است (ملکی، ۱۳۹۰: ۳۶). این مفهوم از مفاهیم عمده و چالش‌برانگیز برای بشریت است که صورت رقابتی آن برای دستیابی به معیارهای استاندارد زندگی از ابتدای قرن بیستم نمود یافته و بعد از جنگ جهانی دوم، در مباحث علمی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، کشوری و مناسبات و مسائل بین‌المللی جایگاه ویژه پیدا کرده است (Frazier, ۱۹۹۷: ۱۸۷). سازمان ملل متحد به‌عنوان

۵. Webster

معتبرترین مرجع، هدف از توسعه‌یافتگی با شاخص‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی را انسان می‌داند. توسعه برای انسان است، بنابراین اگر اقتصادی رشد داشته باشد اما مردمان آن اقتصاد از این توسعه‌یافتگی بهره نبرده باشند، بی‌تردید این توسعه‌یافتگی ارزشی نخواهد داشت. بر اساس برنامه سازمان ملل در سال‌های اخیر موضوع‌های اصلی توسعه انسانی متفاوت بوده است. تأکید بر تأمین مالی و توسعه انسانی، آثار ابعاد جهانی توسعه انسانی و مشارکت مردم، امنیت انسانی، جنسیت و توسعه انسانی، رشد اقتصادی، مصرف به‌منظور توسعه انسانی، ریشه‌کنی فقر، بهره انسانی و جهانی‌شدن، حقوق انسانی، فناوری‌های جدید در خدمت توسعه انسانی و تأمین حقوق انسانی از جمله محورهای کلیدی در ترسیم و دستیابی به توسعه انسانی بوده است (۱۲: ۲۰۰۳، UNDP^۶). بر اساس استانداردهای جهانی و از سال ۱۹۹۱ میلادی به بعد، کشورها بر اساس میزان شاخص توسعه انسانی به گروه کشورهای با توسعه انسانی بسیار زیاد، زیاد، متوسط و کم تقسیم‌بندی می‌شوند. به لحاظ مفهومی، شاخص توسعه انسانی ترکیبی است از شاخص‌های امید به زندگی، درآمد سرانه و سال‌های تحصیل افراد یک جامعه که به ترتیب نشانگر معیارهای سلامت، سطح زندگی و آموزش هستند (پورا صغرسنگاچین، ۱۳۹۱: ۶). فرایند رهیافت‌ها و مسیرها برای دستیابی به توسعه، مقاطع گوناگونی را پشت سر گذاشته است به طوری که تا قبل از دهه‌ی ۱۹۶۰ توجه به مقوله توسعه، بیشتر به جنبه‌های اقتصادی آن معطوف بود. لکن از این دهه به بعد تأکید بر جنبه‌های دیگر آن مورد توجه قرار گرفته است (۵۸: Rao, ۲۰۰۰).

از دهه ۱۹۸۰، توسعه فرهنگ محلی، به مهم‌ترین بخش سیاست دستور کارهای شهرها و مناطق، در کشورهای توسعه‌یافته در سراسر دنیا تبدیل شد. اگر فرهنگ را مجموعه پدیده‌های رفتاری و ذهنی اکتسابی هر جامعه بدانیم که به آن جامعه شخصیت و هویت می‌بخشد و به همین دلیل نیز جامعه تلاش می‌کند از طریق سازوکارهایی با انتقال آن از نسلی به نسل دیگر دست به بازتولید خود بزند، در چنین حالتی بی‌شک، سکونتگاه‌های شهری بهترین بستر برای فرآیند فرهنگ‌سازی به حساب می‌آیند (۶: Kankala, ۲۰۱۱). فرهنگ از نسلی به نسل دیگر منتقل و هر فرهنگ بر فرهنگ قبل از خود بنا می‌شود و یک‌راه مشخص زندگی است که معانی مشخصی را نه فقط در هنر و آموزش بلکه در رفتارهای سازمانی و عادی بیان می‌کند.

۶- برنامه توسعه سازمان ملل

پس تأکید بر منابع غیرمادی دارد و مطابق با سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی به‌منظور جستجوی فرصت‌ها قابل‌تغییر می‌باشد (Carsten, ۲۰۱۱: ۸۹). هدف برنامه‌ریزی فرهنگی ایجاد فرصت برای افراد است تا بتوانند دیدگاه مترقی و آگاهانه‌ای در امور اجتماعی به دست آورند و در انتخاب‌های مهمی که برای حال و آینده جامعه‌شان مهم و سرنوشت‌ساز است مشارکت کنند. با استفاده از فرهنگ به‌عنوان ابزار، توسعه فرهنگی جامعه قادر خواهد بود امکان معرفی مدل‌های مناسب پایداری را درون جامعه فراهم سازد. امروزه نقش فرهنگ در مباحث توسعه از محورهای موردتوجه صاحب‌نظران است. کارشناسان توسعه، فرهنگ و زندگی را جدایی‌ناپذیر می‌دانند؛ زیرا درک نیازهای جامعه، نیازمند توجه به عوامل فرهنگی است. سخن گفتن از توسعه فرهنگی تنها لفظ و استعاره نیست، بلکه جزو جدانشدنی توسعه است و امروزه اثر آن بیش‌ازپیش روشن گردیده است. در مورد اثر فرهنگ بر توسعه می‌توان به ایجاد دارایی‌های زیادی از قبیل مهارت‌ها و محصولات فرهنگی اشاره نمود که در ارتقای رفاه جامعه اثر بسزایی دارد. کاهش نابرابری در بهره‌مندی از منابع، دستاوردها و امکانات جامعه، یکی از مهم‌ترین معیارهای اساسی توسعه به شمار می‌رود. مفهوم توسعه علاوه بر رشد در همه جهات، توزیع متعادل را نیز در برمی‌گیرد (صافی پور و شنبه پور مادوان، ۱۳۹۵: ۱۳). توسعه فرهنگی فرآیندی است که طی آن با ایجاد تغییراتی در حوزه‌های ادراکی شناختی و گرایشی انسان‌ها، قابلیت‌ها و باورها و شخصیت‌های ویژه‌ای را در آن‌ها به وجود می‌آورد که حاصل این باورها و قابلیت‌ها، رفتار و کنش‌هایی است که مناسب توسعه است. به عبارتی حاصل توسعه فرهنگی کنار گذاشتن خرده‌فرهنگ‌های نامناسب توسعه است. در مورد اثر فرهنگ بر توسعه می‌توان به ایجاد دارایی‌های زیادی از قبیل مهارت‌ها و محصولات فرهنگی اشاره کرد که در ارتقای رفاه جامعه اثر بسزایی دارد؛ اما مفهوم فرهنگ عبارت است از مجموعه‌ای از دستاوردهای مادی، معنوی و الگوهای تفهم و تفکر انسانی است (مشکینی و قاسمی، ۱۳۹۱: ۳).

در تحلیل و تبیین توسعه و توسعه‌نیافتگی، نظریه‌های مختلفی وجود دارد که در سطح جهانی و ملی به تبیین توسعه می‌پردازد. نظریه نوسازی، وابستگی و نئوکلاسیک از مشهورترین نظریه‌ها در این زمینه هستند. مطالعه هر یک از این نظریه‌ها و دیدگاه‌ها نشان می‌دهد که هدف هر یک از آن‌ها، بررسی و تحلیل عواملی است که در ایجاد و شکل‌گیری نابرابری‌ها و عدم تعادل‌های موجود در کشورها و مناطق مختلف مؤثرند (قائد رحمتی، ۱۳۹۲: ۵۶). نظریه‌ی وابستگی در دهه ۱۹۵۰ به

وجود آمد و در واکنش به نظریات متعارف توسعه که شبیه‌سازی نهادهای کشورهای سرمایه‌داری را کلید توسعه می‌دانستند. نظریه‌ی وابستگی از ابتدا دو جریان اصلی داشت که باوجود داشتن تشابه و نقاط مشترک، اختلافات اساسی نیز در بنیادهای هستی‌شناختی و شناخت‌شناسی داشتند. گروه نخست مارکسیست‌هایی بودند که ریشه عقب‌ماندگی را در تضاد طبقاتی نهادینه در سرمایه‌داری می‌دانستند؛ که به عرصه‌ی جهانی گسترش یافته و به استعمار کشورهای جهان سوم منجر شده است (۳: ۲۰۰۶، Anton). دیدگاه نوسازی پس از جنگ جهانی دوم بر پایه نظریه‌های جامعه‌شناسی ساخت‌گرایی کارکردگرایی شکل گرفت. ماری لوی^۷ از جامعه‌شناسان نوسازی است از نظر وی، برای آنکه توسعه آغاز شود، باید یک‌بار الگوی جوامع نسبتاً نوسازی شده پدید یابد و پس از آن گرایشی عام به وجود می‌آید که به همه زمینه‌های اجتماعی سرایت می‌کند (کلانتری و دیگران، ۱۳۸۶: ۴).

۳- روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی- نظری و از نظر روش تحقیق، توصیفی- تحلیلی است. در این پژوهش سعی شده نمای توسعه فرهنگی با ارزیابی ۱۰ شاخص در شهرستان ایلام بر مبنای آمار سال ۱۳۹۵ و در راستای هدف اصلی این پژوهش بررسی شود. داده‌های نظری پژوهش به روش اسنادی جمع‌آوری و پس از استخراج شاخص‌ها، اوزان هر شاخص از مدل TOPSIS به دست آمد. سپس اوزان حاصل از آنروبی شانون و مدل تاپسیس در نقشه‌های فواصل اعمال و با بهره‌گیری از برنامه جانبی Kriging درون‌یابی شد. در نهایت خروجی نهایی با ابزار Fuzzy overly و گامای ۰/۹ استخراج شد و نقشه‌های مکانی ترسیم گردیدند. استان ایلام برابر جدیدترین تقسیم‌بندی، ۱۰ شهرستان دارد. شکل (۱) موقعیت شهرستان‌های استان ایلام و جدول (۱) متغیرها و شاخص‌ها تحقیق را در شهرستان‌های استان ایلام را نشان می‌دهد.

جدول (۱). متغیرها و شاخص‌ها تحقیق را در شهرستان‌های استان ایلام

علائم	شاخص‌های فرهنگی
D ^۱	تعداد تئاتر و موسیقی اجراشده
D ^۲	تعداد سالن نمایش و سینما
D ^۳	تعداد صندلی یا گنجایش سینما و سالن نمایش
D ^۴	تعداد چاپ خانه
D ^۵	تعداد کتابخانه‌های عمومی
D ^۶	تعداد کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
D ^۷	تعداد کتاب‌های موجود در کتابخانه‌های عمومی
D ^۸	تعداد کتاب‌های موجود در کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
D ^۹	تعداد مسجد
D ^{۱۰}	تعداد حسینیه و تکیه

شکل (۱). موقعیت شهرستان‌های استان ایلام

۴- یافته‌های پژوهش

۴-۱- وضعیت پراکنش شاخص‌های توسعه فرهنگی در شهرستان‌های استان ایلام چگونه است؟
 گام اول ماتریس تصمیم‌گیری؛ ابتدا بانک داده تشکیل می‌شود، جدول شماره (۲) بانک داده تحقیق را نشان می‌دهد.

جدول (۲). بانک داده تحقیق

شاخص‌ها	D ^۱	D ^۲	D ^۳	D ^۴	D ^۵	D ^۶	D ^۷	D ^۸	D ^۹	D ^{۱۰}
آبدانان	۴۵	۲	۱۸۰	۴	۴	۲	۴۱۰۰۰	۲۲۵۶۶	۴۸	۱۲
ایلام	۲۵۰	۲	۴۱۸	۳۵	۸	۱۱	۱۳۲۰۰۰	۶۴۷۱۴	۶۴	۶۰
ایوان	۱۰۰	۱	۱۸۰	۱	۴	۱	۵۷۶۸۳	۹۸۱۱	۵۴	۲۷
بدره	۰	۰	۰	۰	۲	۱	۲۶۹۲۶	۱۰۴۶۱	۲۰	۷
چرداول	۴۵	۱	۱۷۰	۳	۶	۲	۶۴۹۲۶	۱۸۷۵۲	۵۷	۲۸
دره شهر	۳۷	۱	۱۸۰	۶	۴	۱	۴۰۰۰۰	۹۹۵۰	۵۳	۲۸
دهلران	۲۵	۱	۱۶۰	۳	۵	۱	۸۸۶۲۵	۷۷۳۳	۶۶	۴۵
سیروان	۳۷	۰	۰	۰	۱	۱	۱۰۰۰۰	۸۷۸۰	۴۸	۲۴
ملکشاهی	۲۸	۱	۲۰۰	۲	۲	۰	۲۶۳۷۹	۰	۲۵	۵۷
مهران	۱۷	۱	۱۶۵	۲	۲	۲	۲۹۴۰۲	۱۶۰۵۹	۱۹	۲۰

گام دوم بی‌مقیاس سازی: نکته‌ی حائز اهمیت تأکید بر این است که بانک داده صرفاً شاخص‌های منتخب تحقیق را از نظر تعداد در نظر گرفته است، لذا برای اینکه نتیجه تحقیق از مسیر علمی خارج نشود نیاز است که ابتدا شاخص‌سازی (سهیم هر فرد از تعداد شاخص‌های منتخب تحقیق) صورت گیرد. پس از تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری (بانک داده)، در این مرحله ماتریس داده باید بی‌مقیاس‌سازی شود، نوع بی‌مقیاس‌سازی در این روش با استفاده از نرم صورت می‌گیرد؛ بنابراین جدول شماره (۳) ماتریس بی‌مقیاس‌سازی با نرم را نشان می‌دهد.

جدول (۳). ماتریس بی‌مقیاس‌سازی با نورم

شاخص‌ها	D۱	D۲	D۳	D۴	D۵	D۶	D۷	D۸	D۹	D۱۰
آبدانان	۰/۱۶	۰/۵۳	۰/۲۹	۰/۱۱	۰/۲۹	۰/۱۷	۰/۲۱	۰/۳۰	۰/۳۱	۰/۱۱
ایلام	۰/۸۷	۰/۵۳	۰/۶۷	۰/۹۷	۰/۵۹	۰/۹۴	۰/۶۷	۰/۸۵	۰/۴۲	۰/۵۴
ایوان	۰/۳۵	۰/۲۷	۰/۲۹	۰/۰۳	۰/۲۹	۰/۰۹	۰/۲۹	۰/۱۳	۰/۳۵	۱/۲۴
بدره	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۱۵	۰/۰۹	۰/۱۴	۰/۱۴	۰/۱۳	۰/۰۶
چرداول	۰/۱۶	۰/۲۷	۰/۲۷	۰/۰۸	۰/۴۴	۰/۱۷	۰/۳۳	۰/۲۵	۰/۳۷	۰/۲۵
دره شهر	۰/۱۳	۰/۲۷	۰/۲۹	۰/۱۷	۰/۲۹	۰/۰۹	۰/۲۰	۰/۱۳	۰/۳۵	۰/۲۵
دهلران	۰/۰۹	۰/۲۷	۰/۲۶	۰/۰۸	۰/۳۷	۰/۰۹	۰/۴۵	۰/۱۰	۰/۴۳	۰/۴۱
سیروان	۰/۱۳	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۷	۰/۰۹	۰/۰۵	۰/۱۲	۰/۳۱	۰/۲۲
ملکشاهی	۰/۱۳	۰/۲۷	۰/۳۲	۰/۰۶	۰/۱۵	۰/۰۰	۰/۱۳	۰/۰۰	۰/۱۶	۰/۵۱
مهران	۰/۰۶	۰/۲۷	۰/۲۶	۰/۰۶	۰/۱۵	۰/۱۷	۰/۱۵	۰/۲۱	۰/۱۲	۰/۱۸

گام سوم ماتریس وزن‌دهی شاخص‌ها: برای بیان اهمیت نسبی معیارها و شاخص‌های مورد استفاده باید وزن نسبی آن‌ها را تعیین کرد. در این پژوهش برای وزن‌دهی به یازده معیار انتخابی با استفاده از روش آنتروپی بهره گرفته شده است. این تکنیک پس از استانداردسازی داده‌های موجود در غالب زیرشاخص‌های منتخب، امکان بررسی تطبیقی شاخص‌ها را میسر می‌کند. جدول شماره (۴) اوزان شاخص‌های منتخب تحقیق با روش آنتروپی شانون را نشان می‌دهد.

جدول (۴). اوزان شاخص‌های منتخب تحقیق با روش آنتروپی شانون

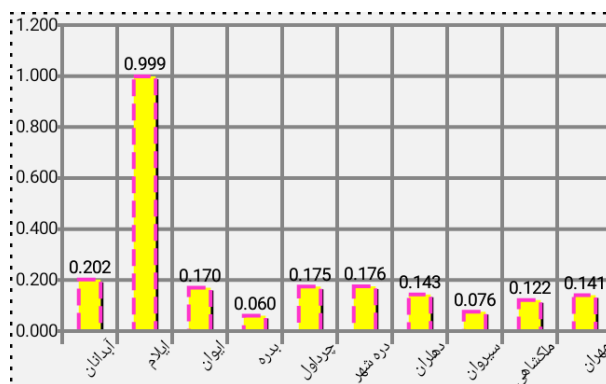
شاخص‌ها	D۱	D۲	D۳	D۴	D۵	D۶	D۷	D۸	D۹	D۱۰
آبدانان	۰/۰۸	۰/۲۰	۰/۱۱	۰/۰۷	۰/۱۱	۰/۰۹	۰/۰۸	۰/۱۳	۰/۱۱	۰/۰۴
ایلام	۰/۴۲	۰/۲۰	۰/۲۵	۰/۶۲	۰/۲۱	۰/۵۰	۰/۲۶	۰/۳۸	۰/۱۴	۰/۱۹
ایوان	۰/۱۷	۰/۱۰	۰/۱۱	۰/۰۲	۰/۱۱	۰/۰۵	۰/۱۱	۰/۰۶	۰/۱۲	۰/۰۹
بدره	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۰۴	۰/۰۲
چرداول	۰/۰۸	۰/۱۰	۰/۱۰	۰/۰۵	۰/۱۶	۰/۰۹	۰/۱۳	۰/۱۱	۰/۱۳	۰/۰۹
دره شهر	۰/۰۶	۰/۱۰	۰/۱۱	۰/۱۱	۰/۱۱	۰/۰۵	۰/۰۸	۰/۰۶	۰/۱۲	۰/۰۹
دهلران	۰/۰۴	۰/۱۰	۰/۱۰	۰/۰۵	۰/۱۳	۰/۰۵	۰/۱۷	۰/۰۵	۰/۱۵	۰/۱۵
سیروان	۰/۰۶	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۳	۰/۰۵	۰/۰۲	۰/۰۵	۰/۱۱	۰/۰۸
ملکشاهی	۰/۰۶	۰/۱۰	۰/۱۲	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۰	۰/۰۵	۰/۰۰	۰/۰۶	۰/۱۹
مهران	۰/۰۳	۰/۱۰	۰/۱۰	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۹	۰/۰۶	۰/۱۰	۰/۰۴	۰/۰۶

گام چهارم ماتریس بی‌مقیاس‌شده‌ی موزون: در مراحل بعد ماتریس اوزان شاخص‌ها را با روش آنتروپی شانون را ضربدر ماتریس بی‌مقیاس‌سازی کرده این

ماتریس، ماتریس بی‌مقیاس شده‌ی موزون نام دارد. بعد از به دست آوردن ایدئال مثبت و منفی و فاصله‌ی ایدئال مثبت و منفی آن‌ها میزان نزدیکی (مقدار CL) هر گزینه به راه‌حل ایدئال محاسبه می‌شود مقدار آن بین صفر و یک است هرچه این مقدار به یک نزدیک‌تر باشد راهکار بهتر می‌باشد و رتبه‌ی هر یک را می‌توان مشخص کرد. جدول (۵) ماتریس بی‌مقیاس شده‌ی موزون و شکل (۱) رتبه‌بندی نهایی شهرستان‌های استان ایلام به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی با استفاده از مدل تاپسیس را نشان می‌دهد.

جدول (۵). ماتریس بی‌مقیاس شده موزون

شاخص‌ها	D ^۱	D ^۲	D ^۳	D ^۴	D ^۵	D ^۶	D ^۷	D ^۸	D ^۹	D ^{۱۰}
آبدانان	۰/۰۲۲	۰/۰۴۱	۰/۰۲۳	۰/۰۳۰	۰/۰۱۲	۰/۰۲۸	۰/۰۱۲	۰/۰۳۳	۰/۰۰۷	۰/۰۰۵
ایلام	۰/۱۲۰	۰/۰۴۱	۰/۰۵۳	۰/۲۵۹	۰/۰۲۳	۰/۱۵۶	۰/۰۳۸	۰/۰۹۵	۰/۰۰۹	۰/۰۲۳
ایوان	۰/۰۴۸	۰/۰۲۱	۰/۰۲۳	۰/۰۰۷	۰/۰۱۲	۰/۰۱۴	۰/۰۱۶	۰/۰۱۴	۰/۰۰۷	۰/۰۱۰
بدره	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۶	۰/۰۱۴	۰/۰۰۸	۰/۰۱۵	۰/۰۰۳	۰/۰۰۳
چرداول	۰/۰۲۲	۰/۰۲۱	۰/۰۲۲	۰/۰۲۲	۰/۰۱۸	۰/۰۲۸	۰/۰۱۹	۰/۰۲۷	۰/۰۰۸	۰/۰۱۱
دره شهر	۰/۰۱۸	۰/۰۲۱	۰/۰۲۳	۰/۰۴۴	۰/۰۱۲	۰/۰۱۴	۰/۰۱۱	۰/۰۱۵	۰/۰۰۷	۰/۰۱۱
دهلران	۰/۰۱۲	۰/۰۲۱	۰/۰۲۰	۰/۰۲۲	۰/۰۱۵	۰/۰۱۴	۰/۰۲۵	۰/۰۱۱	۰/۰۰۹	۰/۰۱۷
سیروان	۰/۰۱۸	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۱۴	۰/۰۰۳	۰/۰۱۳	۰/۰۰۷	۰/۰۰۹
ملکشاهی	۰/۰۱۸	۰/۰۲۱	۰/۰۲۶	۰/۰۱۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۰	۰/۰۰۸	۰/۰۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۲۲
مهران	۰/۰۰۸	۰/۰۲۱	۰/۰۲۱	۰/۰۱۵	۰/۰۰۶	۰/۰۲۸	۰/۰۰۸	۰/۰۲۴	۰/۰۰۳	۰/۰۰۸

شکل (۲). رتبه‌بندی نهایی شهرستان‌های استان ایلام

مأخذ: (محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۸)

نتایج مدل تاپسیس نشان می‌دهد که بالاترین رتبه شاخص‌های توسعه فرهنگی در محدوده مورد مطالعه مربوط به شهرستان ایلام با میانگین ۰/۹۹۹ می‌باشد و پایین‌ترین رتبه مربوط به شهرستان بدره با میانگین ۰/۰۶۰ می‌باشد.

۴-۲- بر خور داری شهرستان‌های استان ایلام از شاخص‌های توسعه فرهنگی به چه میزان است؟

۴-۲-۱- سنجش شاخص‌های توسعه فرهنگی با استفاده از مدل ویکور

پس از تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری در مرحله اول، ماتریس داده باید بی‌مقیاس‌سازی شود؛ در این روش، نوع بی‌مقیاس‌سازی با استفاده از نرم صورت می‌گیرد. مرحله بعد، تعیین بردار وزن شاخص‌هاست که با روش آنتروپی شانون محاسبه شد و مرحله پس‌از آن، تعیین بهترین و بدترین مقدار از میان مقادیر موجود برای هر معیار است؛ اگر شاخص، مثبت باشد، بیشترین وزن به‌عنوان بهترین مقدار و اگر منفی باشد، کمترین وزن به‌عنوان بهترین مقدار برای هر معیار محاسبه می‌شود. انتخاب بدترین مقدار نیز از این الگو پیروی می‌کند. پس‌از آن، مقدار سودمندی (S) و نارضایتی (R) و در انتها مقدار (Q) محاسبه می‌شود. جدول شماره (۶)، محاسبه مقدار سودمندی (S) هر یک از معیارها و جدول شماره (۷)، مقدار سودمندی (S)، نارضایتی (R)، مقدار (Q) و رتبه شهرستان‌های استان ایلام را بر اساس شاخص‌های منتخب نشان می‌دهند.

جدول (۶). محاسبه مقدار سودمندی (S) هر یک از معیارها

شاخص‌ها	D ^۱	D ^۲	D ^۳	D ^۴	D ^۵	D ^۶	D ^۷	D ^۸	D ^۹	D ^{۱۰}
آبدانان	۰/۱۱۲	۰/۰۰۰	۰/۰۴۵	۰/۲۳۷	۰/۰۲۳	۰/۱۳۷	۰/۰۴۲	۰/۰۷۲	۰/۰۰۸	۰/۰۳۹
ایلام	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰
ایوان	۰/۱۳۷	۰/۰۷۷	۰/۰۸۰	۰/۲۶۷	۰/۰۳۵	۰/۱۵۲	۰/۰۴۹	۰/۰۹۳	۰/۰۲۱	۰/۰۴۳
بدره	۰/۱۱۲	۰/۰۳۹	۰/۰۴۷	۰/۲۴۴	۰/۰۱۲	۰/۱۳۷	۰/۰۳۱	۰/۰۷۹	۰/۰۰۴	۰/۰۲۶
چرداول	۰/۱۱۷	۰/۰۳۹	۰/۰۴۵	۰/۲۲۱	۰/۰۲۳	۰/۱۵۲	۰/۰۴۳	۰/۰۹۴	۰/۰۰۶	۰/۰۲۶
دره شهر	۰/۱۲۳	۰/۰۳۹	۰/۰۴۹	۰/۲۴۴	۰/۰۱۷	۰/۱۵۲	۰/۰۲۰	۰/۰۹۸	۰/۰۰۰	۰/۰۱۲
دهلران	۰/۱۱۷	۰/۰۷۷	۰/۰۸۰	۰/۲۶۷	۰/۰۴۰	۰/۱۵۲	۰/۰۵۶	۰/۰۹۶	۰/۰۰۸	۰/۰۳۹
سیروان	۰/۱۱۶	۰/۰۳۹	۰/۰۴۱	۰/۲۵۲	۰/۰۳۵	۰/۱۶۷	۰/۰۴۹	۰/۱۱۱	۰/۰۱۹	۰/۰۰۲
ملکشاهی	۰/۱۲۸	۰/۰۳۹	۰/۰۴۸	۰/۲۵۲	۰/۰۳۵	۰/۱۳۷	۰/۰۴۷	۰/۰۸۴	۰/۰۲۱	۰/۰۳۲
مهران	۰/۱۳۷	۰/۰۷۷	۰/۰۸۰	۰/۲۶۷	۰/۰۴۶	۰/۱۶۷	۰/۰۶۱	۰/۱۱۱	۰/۰۳۰	۰/۰۴۸

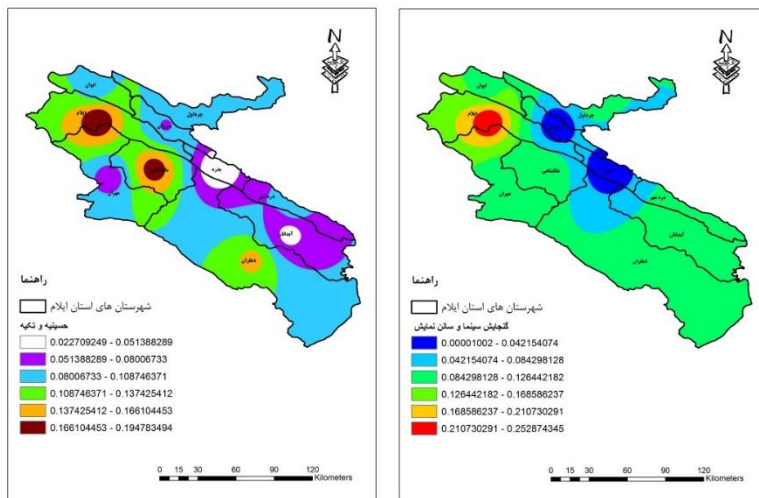
جدول (۷). محاسبه مقدار سودمندی (S)، نارضایتی (R)، مقدار (Q) و رتبه شهرستان‌های ایلام

شهرستان	آبدانان	ایلام	ایوان	بدره	چرداول
S	۰/۷۱۵	۰/۰۰۱	۰/۹۵۳	۰/۷۳۱	۰/۷۶۵
R	۰/۲۳۷	۰/۰۰۱	۰/۲۶۷	۰/۲۴۴	۰/۲۲۱
Q	۰/۷۹۲	۰/۰۰۰	۰/۹۶۵	۰/۸۱۳	۰/۷۸۷
رتبه	۳	۱	۹	۴	۲
شهرستان	دره‌شهر	دهلران	سیروان	ملکشاهی	مهران
S	۰/۷۵۵	۰/۹۲۳	۰/۸۳۱	۰/۸۲۲	۱/۰۲۵
R	۰/۲۴۴	۰/۲۶۷	۰/۲۵۲	۰/۲۵۲	۰/۲۶۷
Q	۰/۸۲۵	۰/۹۵۰	۰/۸۷۷	۰/۸۷۲	۱/۰۰۰
رتبه	۵	۸	۷	۶	۱۰

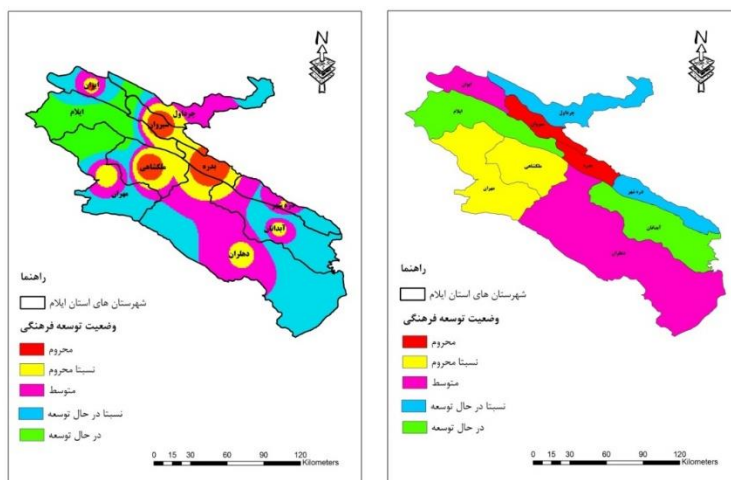
تحلیل یافته‌ها با استفاده از مدل ویکور نشان می‌دهد که در بین گزینه‌های تحقیق، شهرستان ایلام با میانگین ۰/۰۰۰، بالاترین رتبه را دارد و بعد از آن، به ترتیب، شهرستان‌های چرداول با میانگین ۰/۷۸۷، آبدانان با میانگین ۰/۷۹۲، بدره با میانگین ۰/۸۱۳، دره‌شهر با میانگین ۰/۸۲۵، ملکشاهی با میانگین ۰/۸۷۲، سیروان با میانگین ۰/۸۷۷، دهلران با میانگین ۰/۹۵۰، ایوان با ۰/۹۶۵ و مهران با میانگین ۱/۰۰۰ اولویت‌های بعدی را به خود اختصاص داده‌اند.

۳-۴- تحلیل مکانی شاخص‌های توسعه فرهنگی با استفاده از Kriging

پس از استخراج اوزان شاخص‌ها با استفاده از مدل تاپسیس، رتبه شهرستان‌های محدوده مورد مطالعه با تأکید بر شاخص‌های منتخب به دست آمد؛ سپس جهت تحلیل فضایی اوزانی که از مرحله آنتروپی شانون مدل تاپسیس به دست آمد به وسیله نرم‌افزار GIS و ابزار Kriging درون‌یابی شد که منجر به ترسیم نقشه‌ی فواصل (پهنه‌بندی شده) شد، بنابراین در این بخش در مرحله اول اوزان به دست آمده از آنتروپی شانون (جدول ۴) با ساخت فیلد (field) در جدول (table) لایه شهرستان‌های استان ایلام از طریق برنامه جانبی تحلیل فضایی در محیط نرم‌افزار GIS اعمال شد. در مرحله دوم از طریق روش درون‌یابی و ابزار Kriging نقشه فواصل شاخص‌ها به تفکیک مؤلفه‌ها ترسیم شد و در مرحله سوم نقشه شاخص‌های نهایی توسعه فرهنگی از همپوشانی نقشه‌های قبل با استفاده از ابزار Fuzzy overly با Gama ۰/۹ به دست آمده است. شکل شماره (۳) پراکنش شاخص‌های توسعه فرهنگی (حسینیه و تکایا، گنجایش سینما و سالن نمایش) و شکل (۴) ارزش نهایی شاخص‌های توسعه فرهنگی را در محدوده مورد مطالعه نشان می‌دهد.

شکل ۳. پراکنش شاخص های توسعه فرهنگی با استفاده از Kriging

شکل ۴. وضعیت نهایی شاخص های توسعه فرهنگی با استفاده از Kriging

در توزیع شاخص های توسعه فرهنگی شهرستان های بدره و سیروان بیشترین فاصله را از خط نرمال دارند؛ به دلیل اینکه کمترین سرانه شاخص های منتخب تحقیق را دارد، بنابراین از وضعیت مطلوبی برخوردار نیستند. شهرستان های ایلام و آبدانان کمترین فاصله را از خط نرمال دارند؛ زیرا که بیشترین سرانه شاخص های منتخب را دارند، بنابراین از وضعیت مناسب تری برخوردارند. در بین شهرستان های

استان ایلام شهرستان‌های دهلران و ایوان از لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی در وضعیت نسبتاً میانه‌ای قرار دارد.

همچنین در شهرستان‌های مورد مطالعه شاخص‌های تعداد تئاتر و موسیقی اجرا شده، تعداد کتابخانه‌های عمومی وضعیت مطلوب‌تری در توزیع فضایی دارند و شاخص‌های تعداد سالن نمایش و سینما و تعداد چاپ خانه به صورت حداقلی و سایر شاخص‌های تحقیق یعنی تعداد کتاب‌های موجود در کتابخانه‌های عمومی، تعداد کتاب‌های موجود در کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، تعداد اماکن متبرکه، تعداد مسجد، تعداد حسینیه و تکیه و... به صورت متعادل، توزیع شده‌اند؛ بنابراین از جایگاه نسبتاً میانه‌ای برخوردارند. شهرستان ایلام از لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار است.

۵- نتیجه‌گیری

فرآیند توسعه بدون تغییرات عمیق در ساختارهای فرهنگی و اجتماعی، محقق نخواهد شد. بعد فرهنگی تنها یکی از اجزای توسعه نیست، بلکه عامل اساسی است؛ یعنی توسعه‌ای که نتواند حیات فرهنگی را تشخیص دهد و از آن بهره‌مند شود یا از نظام‌های ارزشی، سنت‌ها، باورها و... چشم‌پوشی کند، موفق نخواهد بود. توسعه‌ای که بعد فرهنگی را نادیده بگیرد، متکی بر الگوهای خارجی است و خلاقیت فرهنگ بومی را از رشد بازمی‌دارد و ظرفیت جامعه را برای مقابله با فرهنگ و الگوهای ناخواسته خارجی و وارداتی سست می‌کند و این امر موجب بی‌قاعدگی فرهنگی می‌شود. توسعه فرهنگی، خاصیت ملی دارد و در درون هر کشور و جامعه خاص انجام می‌شود. به عبارت دیگر توسعه فرهنگی در هر کشور با کشورهای دیگر متفاوت است و کشور و جامعه می‌تولند مبتنی بر سنت‌های تاریخی خود، توسعه فرهنگی خاص خود را داشته باشد؛ بنابراین توسعه فرهنگی با «جهانی‌شدن فرهنگ» متفاوت است. توسعه فرهنگی در ایران با موانع متعددی همچون آسیب‌های هویتی و فرهنگی، فقدان روحیه فردگرایی، در معنای اصالت فردیت، فقدان شرایط تکثر فکری و فرهنگی و ضعف سرمایه فکری و فرهنگی، مواجه است.

بر این اساس، در پژوهش حاضر با توجه به شاخص‌های فرهنگی موجود در هر شهرستان، نسبت به رتبه‌بندی شهرستان‌های استان ایلام با استفاده از مدل تاپسیس اقدام شد. به عبارتی این مطالعه ده شاخص توسعه فرهنگی را برای سنجش توسعه فرهنگی شهرستان‌های استان ایلام استخراج و بررسی کرده است. با توجه به توزیع

شاخص‌های مذکور؛ می‌توان نتیجه گرفت که محدوده تحقیق با استانداردهای توسعه فرهنگی تفاوت‌های زیادی دارد و شاخص‌های فرهنگی به‌صورت نرمال و متعادل نیستند.

سنجش شاخص‌های توسعه فرهنگی محدوده تحقیق نشان می‌دهد؛ که منطقه مورد مطالعه از ارزش یکسانی برخوردار نیستند. به‌طوری‌که از نظر شاخص‌های تعداد تئاتر و موسیقی اجرا شده شهرستان ایلام با ارزش ۰/۱۱۶ بالاترین رده و پایین‌ترین رده مربوط به شهرستان بدره با ارزش ۰/۰۰۰ می‌باشد. از نظر شاخص‌های تعداد سالن نمایش و سینما شهرستان ایلام با ارزش ۰/۰۴۰ بالاترین رده و پایین‌ترین رده مربوط به شهرستان‌های بدره و سیروان با ارزش ۰/۰۰۰ می‌باشد. از نظر شاخص‌های تعداد صندلی یا گنجایش سینما و سالن نمایش شهرستان ایلام با ارزش ۰/۰۵۱ بالاترین رده و پایین‌ترین رده مربوط به شهرستان‌های بدره و سیروان با ارزش ۰/۰۰۰ می‌باشد. از نظر شاخص‌های تعداد چاپ خانه شهرستان ایلام با ارزش ۰/۲۵۱ بالاترین رده و پایین‌ترین رده مربوط به شهرستان‌های بدره و سیروان با ارزش ۰/۰۰۰ می‌باشد. از نظر شاخص‌های تعداد کتابخانه‌های عمومی شهرستان ایلام با ارزش ۰/۰۲۳ بالاترین رده و پایین‌ترین رده مربوط به شهرستان سیروان با ارزش ۰/۰۰۳ می‌باشد. از نظر شاخص‌های تعداد کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان شهرستان ایلام با ارزش ۰/۱۵۲ بالاترین رده و پایین‌ترین رده مربوط به شهرستان ملکشاهی با ارزش ۰/۰۰۰ می‌باشد. از نظر شاخص‌های تعداد کتاب‌های موجود در کتابخانه‌های عمومی شهرستان ایلام با ارزش ۰/۰۳۷ بالاترین رده و پایین‌ترین رده مربوط به شهرستان سیروان با ارزش ۰/۰۰۳ می‌باشد. از نظر شاخص‌های تعداد کتاب‌های موجود در کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان شهرستان ایلام با ارزش ۰/۰۹۲ بالاترین رده و پایین‌ترین رده مربوط به شهرستان ملکشاهی با ارزش ۰/۰۰۰ می‌باشد. از نظر شاخص‌های تعداد اماکن متبرکه شهرستان ایلام با ارزش ۰/۰۱۸ بالاترین رده و پایین‌ترین رده مربوط به شهرستان‌های بدره و ملکشاهی با ارزش ۰/۰۰۴ می‌باشد. از نظر شاخص‌های تعداد مسجد شهرستان ایلام با ارزش ۰/۰۰۹ بالاترین رده و پایین‌ترین رده مربوط به شهرستان‌های بدره، ملکشاهی و مهران با ارزش ۰/۰۰۳ می‌باشد. از نظر شاخص‌های تعداد حسینیه و تکیه شهرستان ایلام با ارزش ۰/۰۲۲ بالاترین رده و پایین‌ترین رده مربوط به شهرستان بدره با ارزش ۰/۰۰۳ می‌باشد.

تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد که شهرستان‌های ایلام و آبدانان از لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی در حال توسعه، شهرستان‌های چرداول و دره شهر نسبتاً در حال توسعه، شهرستان‌های دهلران و ایوان در وضعیت متوسط، شهرستان‌های ملکشاهی و مهران نسبتاً محروم و شهرستان‌های سیروان و بدره محروم می‌باشند. با توجه به مطالب ذکر شده، به منظور تعادل بخشی شاخص‌های توسعه فرهنگی در سطح شهرستان‌های استان ایلام، راهبرد افزایش کمی و کیفی امکانات و خدمات فرهنگی به صورت متعادل در محدوده مورد مطالعه به‌ویژه شهرستان‌های سیروان و بدره، تهیه و تأمین کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در شهرستان ملکشاهی، ایجاد سالن نمایش و سینما با توجه به ارتقای کیفی صندلی یا گنجایش آن‌ها در شهرستان‌های بدره و سیروان، برگزاری و یا افزایش اجرای تئاتر و موسیقی در شهرستان‌های بدره و مهران و توجه برنامه‌های استان به تمرکززدایی امکانات و خدمات فرهنگی از مرکز استان و توزیع متناسب در بین سایر شهرستان‌ها پیشنهاد می‌شوند.

منابع

- بیگدلو، مهدی (۱۳۹۷). بررسی رابطه انسجام اجتماعی و توسعه انسانی پایدار در مناطق محروم (مورد مطالعه: شهرهای خاش، سراوان و سرباز استان سیستان و بلوچستان)، *فصلنامه توسعه اجتماعی (توسعه انسانی سابق)*، دوره ۱۲، شماره ۳، بهار ۹۷، صص ۲۱۱-۲۳۴.
- پرویزیان، علیرضا و احمدی، هاجر (۱۳۹۸). سنجش کارایی و رتبه‌بندی مناطق اهواز در بخش زیرساخت‌های گردشگری با استفاده از مدل ارزیابی چندمعیاری و کوکگر جینگ، *اولین کنگره ملی پژوهش، کارآفرینی و توسعه ملی با رویکرد حمایت از تولید ملی*، تهران، موسسه رویش فردای جوان.
- پرویزیان، علیرضا (۱۳۹۵). *ارزیابی الزامات پدافند غیرعامل در هم‌جواری صنایع مطالعه موردی کلان‌شهر اهواز*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته‌ی جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، استاد راهنما: امانپور، سعید، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- پوراصغر سناگچین، فرزاد (۱۳۹۱). سنجش سطح توسعه‌یافتگی استان‌های کشور ایران با رویکرد تحلیل عاملی، *مجله علمی پژوهشی آمایش سرزمین*، شماره دوم، دوره چهارم، صفحات ۵-۲۶.
- تقوایی، مسعود و صبوری، محمد (۱۳۹۱). تحلیل تطبیقی سطح و میزان توسعه یافتگی اجتماعی شهرستان‌های استان هرمزگان، *مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، سال ۲۳، پیاپی ۴۶، شماره ۲، ۶۸-۵۳.
- رئیسی، محمدمنان و رئیسی، اسماعیل (۱۳۹۴). جسارتی در توسعه‌یافتگی نواحی شهر شیراز، *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، سال ششم، شماره بیست و یکم، تابستان، ۱۲۱-۱۳۸.
- زارع، بیژن و زندی‌لک، علی‌اکبر (۱۳۹۰). مطالعه رابطه سطح توسعه‌یافتگی اقتصادی- اجتماعی با میزان جرائم خشن در بین استان‌ها، *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، دوره پنجم، شماره ۳، پاییز، ۹۷-۱۲۳.
- سازمان ملل متحد (۱۹۹۱). *جمهوری اسلامی سازمان برنامه‌وبودجه ایران*، گزارش توسعه انسانی از جمهوری اسلامی ایران.
- سرخ‌کمال، کبری؛ بیرانوندزاده، مریم؛ زنجیرچی، سیدمحمود (۱۳۹۱). سطح‌بندی شهرستان‌های استان خراسان رضوی از لحاظ مؤلفه‌های توسعه‌یافتگی فرهنگی، *مجله برنامه‌ریزی فضایی*، سال اول، شماره ۲، صص ۱۰۸-۹۵.
- صفایی پور، مسعود و شنبه پور مادوان، فرشته (۱۳۹۵). سطح‌بندی شهرستان‌های استان خوزستان بر اساس شاخص‌های توسعه فرهنگی با استفاده از روش تحلیل

روابط خاکستری، مجله مطالعات توسعه اجتماعی/ایران، سال هشتم، شماره سوم، تابستان، صص ۷-۱۸.

- قائد رحمتی، صفر(۱۳۹۲)، تحلیل شاخص‌های توسعه و سطح‌بندی دهستان‌های استان یزد، جغرافیا و توسعه، شماره ۳۰، صص ۵۰-۶۸.
- کلانتری، عبدالحسین و پیام روشنفکر(۱۳۸۶)، رسانه، توسعه و سیاست‌گذاری رسانه‌ای، اداره کل پژوهش‌های رادیو، تهران، انتشارات طرح آینده.
- محمدی ده چشمه، مصطفی؛ پرویزیان، علیرضا؛ علیزاده، مهدی (۱۳۹۶). استخراج و سنجش شاخص‌های شهر سالم در مناطق هشت‌گانه شهر اهواز، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال هشتم، شماره ۲۹، تابستان، صص ۱۶۱-۱۷۸.
- مشکینی، ابوالفضل و قاسمی، اکرم(۱۳۹۱). سطح‌بندی شهرستان‌های استان زنجان بر اساس شاخص‌های توسعه فرهنگی با استفاده از مدل TOPSIS، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال دوم، شماره ۷، صص ۱-۱۱.
- ملکی، سعید (۱۳۹۰). درآمدی بر توسعه پایدار شهری، اهواز: دانشگاه شهید چمران اهواز.
- ملکی، سعید؛ پرویزیان، علیرضا؛ علیزاده، مهدی؛ احمدی، هاجر (۱۳۹۶). ارزیابی وضعیت شاخص‌های سلامت در شهرستان‌های استان ایلام، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال ششم، شماره ۲۱، بهار، صص ۷۵-۹۰.
- ملکی؛ سعید؛ پرویزیان، علیرضا؛ احمدی، هاجر(۱۳۹۶). سنجش کارایی و رتبه‌بندی شاخص‌های طبیعی و زیرساخت‌های گردشگری در شهرستان‌های استان ایلام، با استفاده از تحلیل رگرسیونی و تحلیل سلسله مراتبی TOPSIS، فرهنگ ایلام، دوره هیجدهم، شماره ۵۴ و ۵۵؛ بهار و تابستان، صص ۲۲-۷۷.

References

- Al-Hassan, R.M., Diao, X. (۲۰۰۷). Regional disparities in Ghana: policy options and public investment implications, IFPRI Discussion Paper No. ۰۰۶۹۳, ۲۰۰۷. ۱۱.
- Anton, N. (۲۰۰۶). Cardoo and Faletts Dependency and development in Latin America. Norderstedt: Auflage.
- Bigdel, Mehdi (۱۳۹۷). Investigating the Relationship between Social Cohesion and Sustainable Human Development in Deprived Areas (Case Study: Khash, Saravan and Sarbaz Cities of Sistan and Baluchestan Province), Social Development Quarterly (Former Human Development),

Volume ۱۲, Number ۳, Spring ۹۷, pp. ۲۱۱-۲۳۴. (in Persian)doi:
۱۰.۲۲۰۵۵/۱۰۰۰۰.۲۰۱۸.۱۳۶۵۸

- Carsten, J.H. (۲۰۱۱). The role of policy-making and planning cultures for sustainable transport? *European Transport*, ۴۷, ۸۹-۱۰۸.
- Dayaratne, R. (۲۰۱۸). Toward sustainable development: Lessons from vernacular settlements of Sri Lanka. *Front. Arch. Res.* ۲۰۱۸, ۷, ۳۳۴-۳۴۶.
- Frazier, J.C. (۱۹۹۷). Sustainable Development: modern elixier or sack dress? *Journal of Environmental Conservation*, vol.۲۴, pp.۱۸۲- ۱۹۳.
- Ghaed Rahmati, Zero (۲۰۱۳). Analysis of Development and Classification Indices of Yazd Provinces, *Geography and Development*, No. ۳۰, pp. ۵۰-۶۸.(in Persian)
- Jacobone, F.A., Gori, S., Sharma, V.K. and Braccio, G. (۲۰۱۸). Appropriate environmental friendly energy technologies for sustainable rehabilitation and cross border development, *Int. J. Innovation and Sustainable Development*, Vol. ۱۲, Nos. ۱/۲, ۲۰۱۸, pp.۶۷-۸۶.
- Kalantari, Abdolhossein; intellectual, Payam (۲۰۰۷). *Media, Media Development and Policy*, Directorate General of Radio Research, Tehran, Future Plan Publications.(in Persian)
- Kamalsorkh, Kobra; Biranvanzadeh, Maryam; Zanjirchi, Seyyed Mahmood (۲۰۱۲). Classification of Khorasan Razavi Provinces in terms of Cultural Development Components, *Journal of Spatial Planning*, Vol. ۱, No. ۲, pp. ۹۵-۱۰۸.(in Persian)
- Kankala, E. (۲۰۱۱). *Culture in development cooperatin*, Publications of the Ministry on Education and Culture, Helsinki.
- Landis, D.A. (۲۰۱۷). Designing agricultural landscapes for biodiversity-based ecosystem services. *Basic Appl. Ecol.* ۲۰۱۷, ۱۸, ۱-۱۲.
- Maleki, Saeed (۲۰۱۱). *Introduction to Sustainable Urban Development*, Ahwaz: Shahid Chamran University of Ahvaz.(in Persian)

- Maleki, Saeed; Parvizian, Alireza; Ahmadi, Hajar (۲۰۱۷), Measuring the Performance and Ranking of Natural Indicators and Tourism Infrastructure in Ilam Province Cities, Using TOPSIS Regression and Hierarchical Analysis, Eighth, Volume, No. ۵۴ And ۵۵ spring and summer, ۷۷-۲۲ (in Persian)
- Maleki, Saeed; Parvizian, Alireza; Alizadeh, Mehdi; Ahmadi, Hajar (۱۳۹۶). Assessment of Health Indicators Status in Ilam Province Cities, Geography and Environmental Studies Journal, Sixth Year, No. ۲۱, Spring, pp. ۷۵-۹۰ . (in Persian)
- Meshkini, Abolfazl and Qasemi, Akram (۲۰۱۲). Classification of Zanjan Provinces Based on Cultural Development Indicators Using TOPSIS Model Regional Planning Quarterly, Second Year, No. ۷, pp. ۱-۱۱. (in Persian)
- Mohammadi Deh Cheshme, Mostafa; Parvizian, Alireza; Alizadeh, Mehdi (۱۳۹۶). Extraction and Measurement of Healthy City Indicators in Eighth Zones of Ahvaz, Journal of Urban Research and Planning, Eighth Year, No. ۲۹, Summer, pp. ۱۶۱-۱۷۸. (in Persian)
- Parvizian, Alireza. (۲۰۱۶). Assessment of Non-Agent Defense Requirements in the Neighborhood Industries Case Study of Ahwaz Metropolitan Area, MA Thesis, Department of Geography and Urban Planning, Supervisor: Amanpour, Saeed, Shahid Chamran University of Ahvaz. (in Persian)
- Parvizian, Alireza and Hajar Ahmadi (۲۰۱۷). Performance Measurement and Ranking of Ahvaz Regions in Tourism Infrastructure Sector Using Multi-Criteria Evaluation Model and CocKriging Model, First National Congress of National Research, Entrepreneurship and Development with National Product Support Approach, Tehran, Riyadh Institute for Young Persons. (in Persian) <https://civilica.com/doc/۹۱۰۱۱۹/>
- Pourasgharshangachin, Farzam (۲۰۱۲). Measuring the Level of Development of Iranian Provinces by Factor Analysis Approach, Journal of

Land Planning, Volume ۲, Volume ۴, pp. ۲۶-۶.(in Persian)
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=۲۲۵۳۵۳>

- Raisi, Mohammadan and Raisi, Ismail (۲۰۱۵). Boldness in Developing Areas of Shiraz, Journal of Urban Research and Planning, Sixth Year, Issue ۲۱, □□□□□□, ۱۲۱-۱۳۸.(in Persian)
- Rao, P.K. (۲۰۰۰). Sustainable development economics and policy. Blackwell. Massachusetts University Press, P ۵۸.
- Safai Pour, Massoud and Shanbehpour Madvan, Fereshteh (۲۰۱۶). Classification of Khuzestan Provinces Based on Cultural Development Indicators Using Gray Relationship Analysis Method, Iranian Journal of Social Development Studies, Volume ۸, Issue ۳, Summer, pp. ۷-۱۸.(in Persian)
- Sharama, B.(۲۰۰۴). Regional disparities in agricultural labour Productivity in the Brahmaputra Valley, Assam, India, Department of Geography, Gauhati University.
- Taghvaei, M., Saboory, M. (۲۰۱۲). Determining and Analysis the Development levels and Degree of Townships in Hormozgan Province, Geography and Environmental Planning Journal, ۲۳rd Year, vol. ۴۶, No.۲, Summer ۲۰۱۲.
- UNDP. (۲۰۰۳). Measuring healthy life expectancy. Background note for Human Development Report, Human Development Report Office, New York.
- United Nations (۱۹۹۱). Islamic Republic of Iran Planning and Budget Organization, Human Development Report from the Islamic Republic of Iran.(in Persian)
- Valero-Gil, J., Allué-Poc, A., Ortego, A., Tomasi, F., and Scarpellini, S. (۲۰۱۸). What are the preferences in the development process of a sustainable urban mobility plan? New methodology for experts

involvement, *Int. J. Innovation and Sustainable Development*, Vol. ۱۲, Nos. ۱/۲, ۲۰۱۸, pp.۱۳۵-۱۵۵.

- Zare, Bijan; Zandi Lak, Ali Akbar (۲۰۱۱). Studying the Relationship between Socio-Economic Development Level with Violent Crime among Provinces, *Iranian Journal of Social Studies*, Fifth Volume, No. ۲, Fall, ۹۷-۱۲۳.(in Persian)
- Zhang X., Zu C. (۲۰۱۹). The Inspirations from Zhejiang's Cultural Development: Exploring the Local Path for Cultural Governance. In: Xie D., Chen Y. (Eds) *Chinese Dream and Practice in Zhejiang – Culture. Research Series on the Chinese Dream and China's Development Path*. Springer, Singapore, Pp. ۲۵۵-۲۶۷.
- Zhou, Z., Jia, Z., Wang, N., and Fang, M. (۲۰۱۸). Sustainable Mountain Village Construction Adapted to Livelihood, Topography, and Hydrology: A Case of Dong Villages in Southeast Guizhou, China. *Sustainability* ۲۰۱۸, ۱۰(۱۲), ۴۶۱۹; <https://doi.org/10.3390/su10124619>.